

PJOTR

Jan Terlouw

PJOTR

vrijwillig verbannen naar Siberië

LEMNISCAAT ROTTERDAM

PJOTR is het eerste verhaal van Jan Terlouw dat als boek verscheen (1970). Deze uitgave is iets uitgebreid en verrijkt met tekeningen van Dirk van der Maat.

Wil je meer weten over onze boeken?
Ga naar www.lemniscaat.nl

Zevenentwintigste druk, 2011

Omslag en illustraties: Dirk van der Maat
© 1977 Lemniscaat bv. Rotterdam

ISBN 978 90 6069 316 2

Druk: HooibergHaasbeek, Meppel
Bindwerk: Callenbach van Wijk, Nijkerk

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk chloorvrij gebleekt en verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux waardoor onnodig milieuverontreinigend transport is vermeden.

INHOUD

De vader van Pjotr	7
Naar Moskou	14
De reis begint	20
Werknemer in Nizjni Novgorod	24
Een raadselachtig heer	30
Honger	34
Pjotr wordt pyromaan	41
Wrangle vruchten	46
Pjotr deelt een oorvijs uit	50
Een weerzien zonder vreugde	59
Sergei's medegevangene	65
Op transport	72
Dwargarbeider	78
Een gedenkwaardige dag in de bergen	87
Een nuttig oponthoud	99
Het zilveren koetshuis	109
Romeo	114
Tomsk	116
Werchowjenski verlaat Tomsk	126
Een ongelukkige afspraak	134
De laatste ruk	142
Sergei en Pjotr	148

De vader van Pjotr

In het oosten, ligt Rusland.

't Is een deel van de Sovjet Unie, een onmetelijk land, het grootste van de wereld. In het noorden is het er steenkoud, in het zuiden snikheet. Het westelijk deel, met de hoofdstad Moskou, ligt in Europa. Het oostelijk deel, Siberië, ligt in Azië. Tegenwoordig zijn de enorme afstanden die je moet afleggen om van noord naar zuid of van oost naar west te komen niet meer zo'n bezwaar. Je neemt een straalvliegtuig. In een halve dag kun je komen waar je wilt. Maar toen Pjotr een jongen was, ging dat anders. Toen ging je te paard. Of met een wagentje, getrokken door een paard. Of, als je rijk was, had je een wagen met drie paarden ervoor, een troika. Soms was er een trein waar je mee kon gaan. Een trein die een stuk langzamer was dan de elektrische treinen van tegenwoordig. Fijne treinen om te zien, dat wel. Grote locomotieven hadden ze, die dikke witte stoomwolken de lucht in bliezen en die een puffend geluid maakten waaraan je kon horen dat ze van ver kwamen en nog ver moesten. Als je helemaal geen geld had, moest je lopen. Dat duurde zo lang, daar was geen beginnen aan.

Pjotr woonde met zijn vader in een klein dorp, zo'n vijfhonderd werst ten zuiden van Moskou. (Een werst is iets meer dan een kilometer). De vader heette Sergei Andrejevitch. Pjotr was drie of vier jaar toen zijn moeder stierf. Hij had nooit goed begrepen wat je met een moeder moest doen. Hij had Sergei Andrejevitch, en dat was meer dan genoeg. Waar heb je een moeder voor nodig als je vader, met opgestroopte mouwen voor de brede kachel, zulke machtige pannenkoeken kan bakken? Pjotr had dikwijls gezien dat vriendjes, als ze zich hadden bezeerd, huilend naar hun moeder liepen en

door haar werden getroost. Maar had Sergei Andrejevitch niet zijn kolossale handen, waaronder je kon schuilen als onder de kap van de hooischuur? Kon Sergei's grote stem niet zacht worden als het suizen van de zomeravondwind door de maïs achter het huis, als je troost nodig had? Overigens had Pjotr al jaren niet meer gehuild, behalve die ene keer, van woede, omdat zijn buurjongen Wanja met opzet een veldmuisje doodtrapte. Hij was al veertien, en dus een man. Tenminste, dat zei zijn vader.

'Pjotr,' zei hij, 'je bent veertien, je bent een man.'

Ze waren vrienden, Pjotr en Sergei. Dat kon je merken aan de manier waarop Pjotr probeerde zijn vader werk uit handen te nemen op het kleine boerderijtje. Dat kon je merken

aan Sergei, die zijn zoon voor een boodschapje naar het dorp stuurde als hij vond dat de jongen te hard zwoegde en van geen ophouden wilde weten.

‘Ga jij nou even,’ zei hij. ‘Ik heb er geen fut meer voor.’

Dat kon je merken aan Pjotr, die ’s zaterdagsavonds niet met de jongens van het dorp ging voetballen op het kerkplein, maar liever thuis bleef om zijn vader gezelschap te houden en een beetje te werken aan de houten fluit die hij aan het maken was. Pjotr kon geweldig op de fluit spelen. Van kind af aan had hij op houten fluitjes geblazen, holle stokjes van de vlierstruik, die zijn vader voor hem sneed. Later maakte Pjotr grotere fluiten, van andere houtsoorten, en hij kon fluiten als geen ander in het dorp. Russische volksliedjes floot hij, en deuntjes die hij hoorde van rondreizende marskramers. Ook kon hij op zijn fluiten verschillende vogels nadoen. Hij was reuze muzikaal, Pjotr. Jammer dat er niemand in het dorp was die hem les kon geven.

En Sergei Andrejevitch? Veel geluk had hij eigenlijk niet gehad in z’n leven. Zijn vader was een arme boer geweest. Toen Sergei voelde dat zijn spieren hard werden als staal was hij weggetrokken, naar Moskou. Hij had gewerkt bij veel bazen. Altijd was er iets misgegaan. Sergei was trots en driftig. Als zijn baas hem een standje gaf, steeg het bloed naar zijn hoofd. Het werd mistig voor zijn ogen, hij sloeg er op en vertrok. Op den duur kon de driftkop haast geen werk meer vinden. Hij ging terug naar zijn geboortedorp, waar hij het boerderijtje van zijn ouders vervallen en verlaten aantrof. Hij trok erin, eerst alleen, later woonde hij er met Lydia, een meisje uit het dorp met wie hij trouwde. Lydia was een zachtaardig meisje, een lichtgewichtje met grote blauwe ogen boven smalle wangetjes. Ze kregen een zoon, Pjotr. Het jongetje leek op z’n moeder. Hij had dezelfde blauwe ogen, hij was even tenger gebouwd, en evenals Lydia

was hij zwak en ziekelijk. De moeder stierf drie jaar later, op een moment dat ook de kleine jongen door een kinderziekte aan de rand van het graf werd gebracht. Sergei Andrejevitch keek naar de magere oogst die in de schuur lag opgetast, hij keek naar het graf van zijn vrouw en naar het doodzieke kind, en hij besloot dat zijn leven mislukt was. Maar hij vergiste zich.

De kleine Pjotr werd beter, doorstond ook alle verdere kinderziekten en werd warempel wat sterker. Sergei werkte als een paard om voor de jongen te verdienen wat hij nodig had. Hij merkte dat hij soms weer liep te fluiten. Hij ging soms weer naar het dorpscafé om een glas pivo (bier) of vodka te drinken. En het drong tot hem door dat hij nog nooit zo gelukkig was geweest. Kwam dat door het magere kereltje dat altijd met fluitjes in de weer was? Het knulletje dat hem gewoon uitlachte als hij driftig werd om een kromgeslagen spijker of een slecht trekkende kachel? Het ventje dat zwartglanzende bramen zocht, ze in de vorm van een bloem rangschikte op een rode schotel, en zei: 'Een zwarte margriet, voor Sergei Andrejevitch, om op te eten.' Ja, Sergei en zijn zoon Pjotr werden vrienden, en ze bleven het, ook toen Pjotr van school thuis bleef en zijn vader hielp met het werk op de boerderij.

Sergei en zijn zoon Pjotr op het kleine boerderijtje in het onmetelijke Rusland, ze hadden zo'n slecht leven nog niet.

'Weet jij,' vraagt Sergei, 'wat een pathfoon is?'

'Een stoomboot met drie pijpen,' antwoordt Pjotr.

'Mis.'

'Een wervelstorm op maandagmiddag.'

'Mis.'

'Een paarse hagedis uit de Oeral.'

'Je weet er geen bliksem van. Een pathfoon is een kastje waar muziek uit komt.'

‘Ah, een soort trekharmonika.’

‘Nee, je hoeft zelf niets te doen en er komt toch muziek uit. De muziek zit in een ronde zwarte plaat. Die plaat leg je op een schijf die ronddraait, een soort draaitafel. Met een slinger windje die draaitafel op. Als de zwarte plaat gaat draaien komt de muziek er uit.’

‘Hoe weet je dat allemaal, vader?’

‘Ik heb het gelezen in de krant, vorig jaar. Ik heb ook gelezen wat zo’n ding kost – honderd roebel.’

‘Dat kan ik me begrijpen, zo’n toverapparaat. Die pathefoons zijn natuurlijk alleen voor rijke mensen.’

‘Weer mis. Toen ik dat zo las dacht ik: dat zou iets voor Pjotr zijn. Dan hoort hij allerlei muziek, van beroemde componisten als Mozart en Brahms. Die muziek heb ik vroeger gehoord, toen ik in Moskou werkte. ’t Is prachtig mooie muziek. Ik dacht: dat zou Pjotr moeten kunnen nabluiten. En toen ben ik gaan sparen. Iedere keer een roebel. Zie je dit zakje? Gisteren heb ik de laatste roebel er in gedaan. ’t Zijn er nu precies honderd.’

Pjotr pakt zijn vader bij zijn kiel.

‘Sergei Andrejevitch, je bent ziek in hoofd.’

‘Pjotr Sergejevitch, luister als een gehoorzame zoon naar je vader. Neem dit zakje met roebels en ga naar Voronej. Daar kun je zo’n pathfoon kopen. ’t Is drie uur lopen. Je kunt tegen donker weer terug zijn.’

‘’t Is te gek. Laten we er een koe voor kopen.’

‘Geen koe. Een pathfoon. Je hebt nog nooit een cadeau van me gehad. Nu krijg je een pathfoon. Basta.’

Het kost moeite, maar Pjotr laat zich overreden. Hij maakt zich er nu alleen nog bezorgd over dat hij met zoveel geld over de weg zal moeten.

‘Er zijn zoveel vagebonden,’ meent hij.

‘Ze zullen jou, met je kale kiel, heus niet voor een rijkard houden,’ zegt Sergei.

Pjotr gaat op weg. Wat betekenen drie uur lopen voor een jongen die een pathfoon gaat kopen? Als hij in Voronej aankomt is hij nog zo fris als een hoentje. Hij vraagt waar de pathfoonwinkel is. Hij moet een tijdje zoeken, maar ten slotte is hij aan het goede adres. De verkoper kijkt argwanend als de jongen in zijn oude kleren parmantig zegt dat hij even een pathfoon komt kopen, maar als hij het buidel-tje roebels heeft gezien verandert dat gauw. Hij laat Pjotr een stukje horen van een nog niet zo lang geleden overleden Russische componist, Tsjaikovski, en Pjotr weet zeker dat hij nog nooit zo iets moois heeft gehoord.

Nu volgt er tegenslag, of beter, er volgen twee tegenslagen. De winkelier zegt dat Pjotr het zware ding onmogelijk op z'n nek mee kan nemen, drie uur lopen ver. En misschien zou hij het toch geprobeerd hebben als de man hem niet had verteld dat het apparaat niet honderd maar honderdvier roebel kost.

'Volgende week kom ik terug,' zegt Pjotr. 'Met honderdvier roebel en een kruiwagen.'

De terugtocht valt hem zwaarder dan de heenweg. De zon zakt nu snel onder de horizon. De landweg is eenzaam. Wolken komen opzetten en hun snelle jagen langs de hemel geeft de indruk of ook zij haast hebben om thuis te komen. Als hij nog een half uur gaans van huis is, ziet hij Nikolai, de marskramer, aankomen uit een zijweg. Nu maakt Pjotr een grote fout. Hij heeft wel eens horen zeggen dat Nikolai een kippendief is. Hij is zenuwachtig omdat hij zoveel geld bij zich heeft, meer dan hij ooit bij elkaar heeft gezien. Hij zet het op een lopen, met zijn hand op de beurs met geldstukken.

Daardoor wordt Nikolai's nieuwsgierigheid gewekt. Hij zet zijn kast met schoenveters en kammetjes aan de kant van de weg en holt achter de jongen aan. Hij haalt hem spoedig in, want Pjotr is moe van de lange tocht en bovendien al van klein kind af aan kortademig.

Zo,' hijgt Nikolai, 'waar moet jij zo snel naar toe, vadertje?'

'Laat me los!'

'En wat hou jij daar zo stevig vast?'

'Laat me los, zeg ik je.'

'Heb je die beurs soms gestolen? Kom kom, Nikolai mag toch zeker wel even kijken?'

'Blijf er af. Je hebt er niets mee te maken. Blijf er af, geme-nerd.'

Ze raken slaags, die twee, de jongen en de marskramer. Hun silhouetten steken af tegen de lucht die aan de horizon wordt verlicht door de juist ondergegangene zon.

Sergei Andrejevitch is bar benieuwd naar de pathefoon. Hij werkt wel, maar zijn gedachten zijn bij Pjotr. Hij telt de uren. Tegen de avond besluit hij om Pjotr tegemoet te gaan. Met een stok in zijn hand wandelt hij in de richting van Voronej. 't Wordt al aardig donker. Hij hoopt dat hij Pjotr nu maar gauw tegenkomt.

Wat is dat daar in de verte? Het lijken twee schimmen, die dronken van de ene kant van de weg naar de andere zwaaien. Sergei versnelt zijn pas. Die ene, tengere figuur, lijkt op Pjotr. Sergei holt nu, en hij begint te schreeuwen. De marskramer hoort het, draait zich met een ruk om. Pjotr, verrast, slaat op de grond, zijn hoofd tegen een steen. Bloed welt op uit een wond boven zijn oog. Nikolai zet het op een hollen, maar hij is te laat. Sergei is vlak bij hem. Uit Sergei's ogen straalt moordlust. Hij heft zijn stok op en slaat. Een rode mist trekt voor zijn ogen. In zijn mateloze drift weet hij van geen ophouden. Hij slaat en slaat...

Later die avond zit Pjotr alleen thuis. Om zijn hoofd zit een verband, aangelegd door een vriendelijke politiemann. Sergei Andrejevitch is er niet. Hij zit in een cel. Nikolai de marskramer, zei men hem, was ontzettend dood, dooier kon het niet.

Naar Moskou

Wie denkt dat Pjotr hulpeloos en verlaten in een hoek zit, heeft het mis. Hij kan zich uitstekend alleen redden. 't Is waar dat zijn vader een meester is in het bakken van spekpannekoeken, maar heeft hij zelf niet altijd de heerlijkste borsjtsj en de verrukkelijkste uiensoep gemaakt? 't Is ook waar dat hij de vijf kilometer hardlopen wel nooit zal winnen, maar op de honderd meter is het moeilijk hem voor te blijven. En is hij niet dikwijls een paar dagen alleen thuis geweest, als Sergei Andrejevitch er op uit was om de oogst van de hand te doen, of zaden in te kopen? En tenslotte, bedenk wel dat een jongen die liever een vlieg uit een spinneweb bevrijdt dan dat hij er een in gooit, nog geen bangerik hoeft te zijn.

Pjotr heeft gerild van afgrijzen toen hij zijn vader zag inhakken op de marskramer, maar toch vindt hij het gemakkelijk om Sergei Andrejevitch te vergeven. Hij weet hoe driftig zijn vader is en hij beseft dat door het bloed uit het onnozele wondje boven zijn oog, zijn gezicht er griezelig moet hebben uitgezien. Hij zal nu eerst het geld maar eens veilig wegbergen. Onder de drempel van de schuur begraaft hij het. 't Kan hem te pas komen nu zijn vader in de gevangenis zit. Dan gaat hij een grote pan borsjtsj klaarmaken. Die geeft hij de volgende ochtend bij het huis van bewaring af. Zijn vader zien mag hij niet.

Als hij een dag later weer komt informeren, krijgt hij iets te horen waar hem de tranen van in de ogen springen. Sergei is weggevoerd, naar Moskou, waar hij terecht zal worden.

Nu pas beseft Pjotr dat hij zijn vader wel eens voor lange tijd kwijt zou kunnen zijn. In zijn verslagenheid gaat hij naar

de bovenmeester van het dorp en vraagt hoe hij zijn vader te zien kan krijgen. Maar de bovenmeester, die toch wordt beschouwd als de knapste man van het dorp, weet het ook niet.

‘Met zaken van het hoge gerecht in Moskou heb ik nooit iets van doen gehad,’ zegt hij. ‘Ik wil wel eens voor je schrijven naar het stadsbestuur, misschien kom ik erachter waar Sergei Andrejevitch is opgesloten.’

‘Wat voor straf zou hij krijgen, meester?’ vraagt Pjotr. Daar wil de bovenmeester liever niet op antwoorden.

‘Toe meester, wat denkt u?’

‘Ik ben bang dat het Siberië wordt, mijn jongen.’

‘Siberië! Maar hij heeft het toch gedaan om mij te verdedigen? Die marskramer had mij toch aangevallen?’

‘Dat is niet voldoende reden om iemand dood te slaan, vrees ik. Je vader is te driftig. Maar wellicht valt het mee, en komt hij er met een paar jaar gevangenisstraf in Moskou af.’

Nu zijn de zorgen voor Pjotr nog groter geworden. In Rusland werden zware misdadigers naar Siberië, het onherbergzame, eindeloze oostelijke deel van het land verbannen. Daar werkten ze dan in strafkampen. Soms werden ze na verloop van tijd ook vrijgelaten en woonden dan in kleine houten huizen aan de rand van een van de dorpjes. De hele lange winter door was het land bedekt met een dikke laag sneeuw. Zonder geld en met een door zware arbeid verzwakt lichaam was het de verbannenen meestal onmogelijk ooit nog weer naar hun geboortestreek terug te keren. Dit alles wist Pjotr heel goed en de tonen uit zijn fluit klonken zo klaaglijk dat het je hart zou breken.

Weken van wachten gingen voorbij, zonder dat er iets gebeurde. Ten slotte besloot Pjotr naar Moskou te gaan. Hij had dit al veel eerder willen doen, maar hij had opgezien tegen het gat dat dit in de honderd roebel zou slaan.

‘Maar,’ overwoog hij, ‘aan honderd roebel onder de drempel heeft Sergei ook niets.’

Hij naaide met grove steek een stevig linnen zakje in elkaar, stopte het geld erin en hing het om z’n hals. Hij trok de deur van hun huisje achter zich dicht, ging nog even bij de bovenmeester langs om te zeggen waar hij naar toe was, en liep toen naar Voronej. Vandaar nam hij de trein naar Moskou. Dat klinkt in onze oren heel eenvoudig, maar voor Pjotr was het een eersterangs belevenis. Een trein was voor hem minstens zo opwindend als voor ons een raket naar de maan. Hij keek zijn ogen uit naar de langsflitsende bomen, het vee in de weilanden, de huizen, de akkers, hij genoot van het ritmische stampen van de locomotief, van het daveren over de wissels, van het fluiten bij de overwegen, en toen hij in Moskou aankwam bedacht hij met schrik dat hij de hele dag eigenlijk niet aan zijn vader had gedacht.

Dat veranderde in Moskou nauwelijks, want daar was zoveel nieuws te beleven voor de dorpsjongen dat hij wel tien paar ogen had kunnen gebruiken.

Voor een paar kopeken huurde hij een zolderkamertje, of beter een bed, afgeschut met wat oude lappen van een grote zolder waar het wemelde van de ratten. Hij schreef de bovenmeester wat z’n adres was en ging toen op zoek naar het gerechtsgebouw. Je kunt je niet voorstellen hoe weinig in die tijd een jongen met een versleten kiel te weten kon komen van deftige ambtenaren. Had Pjotr maar geweten dat je de juiste man vijf roebel in zijn hand moest drukken om geholpen te worden, dan was hij wel verder gekomen. Nu wist hij na drie weken rondhangen bij de gevangenis en het gerechtsgebouw nog niet of zijn vader wel in Moskou was. Informatie kreeg hij niet. Het enige wat hij in voldoende mate kon krijgen waren schoppen onder z’n achterwerk. Hij was er dan ook al gauw toe overgegaan om een stapeltje kranten in z’n broek te stoppen. Dat hielp

ook tegen de kou, die 's avonds al aardig begon te bijten. In die tijd had Pjotr nog tachtig roebel. Dat was een enorm bedrag voor de jongen die vroeger nooit meer dan een roebel op zak had. Hij was er dan ook erg voorzichtig mee. De helft, veertig roebel, had hij altijd bij zich in het linnen zakje op zijn borst. De andere helft wikkelde hij in een stuk krant en verstopte het op de zolder waar hij sliep. In dat stuk krant zaten twintig zilveren en twintig papieren roebels. Ondanks deze voorzorgsmaatregelen zou hij toch twintig roebel kwijt-raken. Je kunt zeggen dat het zijn eigen schuld was, maar ik vraag me af of het jullie en mij niet ook zou zijn overkomen. 't Gebeurde op een dinsdagavond, vijftentwintig dagen nadat Pjotr in Moskou was aangekomen. Dinsdag leek wel zijn ongeluksdag te zijn, want de dag van de pathefoon was ook al een dinsdag geweest. Hij zat op zijn gammele bed en besloot om zijn geld nog eens na te tellen. In het zakje zaten inderdaad nog veertig roebel. Maar toen hij de krant achter de balk ging zoeken, schrok hij zich een ongeluk. De krant was uit elkaar gerukt. Her en der lagen de munten verspreid. De bankbiljetten waren zoek. Spoorloos verdwenen.

‘Dieven,’ knarsetandde Pjotr. ‘Gemene, vuile...’

Hij hield op omdat hij bedacht hoe vreemd het was dat de dief de munten niet had meegenomen. Je kon toch niet aannemen... Roetsj, daar schoot weer zo'n griezelige rat over de zolder. Nare veelvraten, die ratten. Je kon geen stukje brood laten liggen of het was een ogenblik later verdwenen. Gemene dieven eigenlijk. Dieven...

Pjotr slaat met de hand tegen het hoofd. Oh, uilskuiken dat hij is. Daar heeft hij zijn kostbare geld laten opeten door die grijze krenge met hun kale staarten. Hij zoekt nog eens goed. Inderdaad, hier en daar ontdekt hij een snippertje bankpapier, met afgeknabbelde randjes. Pjotr heeft moeite zijn tranen in te houden. Maar dan moet hij ondanks alles toch even grinniken. ‘Verdraaid,’ denkt hij, ‘ik mag dan

dom zijn, de ratten zijn het niet minder. Want voor die twintig roebel had ik wel een teil vol spek voor ze kunnen kopen.’

Pjotr's pogingen om de verblijfplaats van zijn vader te vinden blijven vruchteloos. Op een dag krijgt hij een brief van de bovenmeester.

‘Beste Pjotr,’ staat er, ‘ik heb slecht nieuws voor je. Sergei Andrejevitch is veroordeeld. De straf is streng uitgevallen. Je vader schijnt een gevangene geholpen te hebben om te ontsnappen. Dat heeft de rechter hem zwaar aangerekend. Hij is voor tien jaar verbannen naar Siberië. Dinsdag wordt hij van de staatsgevangenis in Moskou naar de trein gebracht, de trein naar het oosten. Het spijt me voor je, mijn jongen. Kom maar gauw terug naar ons dorp, dan zal ik zien wat ik voor je kan doen. De bakker zit zonder knecht. Misschien kun je bij hem gaan werken. Je moet dan ’s morgens vroeg op, eerst in de bakkerij helpen, en daarna met een karretje...’

Maar Pjotr heeft geen belangstelling voor de bakker. Dinsdag, dat is vandaag. Hij stommelt de trappen af, holt naar de staatsgevangenis, waar hij al zo dikwijls aan de poort is geweest. Die poort staat nu open en een rij aan elkaar geketende gevangenen komt er uit. Ze zijn omgeven door bewakers met stokken en geweren. Er zijn talloze mensen op straat, meest vrouwen, die roepen en wuiven naar hun gevangen man of zoon. Sommige vrouwen huilen, jammeren, proberen zich tussen de bewakers te wringen, maar worden ruw teruggeduwd. Pjotr vecht zich door de menigte. Even is er een opening waardoor hij iets dichterbij kan komen. Daar, achteraan, die grote man!

‘Sergei,’ schreeuwt hij. ‘Vader!’

Sergei Andrejevitch richt met een ruk zijn hoofd op. Zijn ogen schieten langs de mensen.

‘Sergei,’ schreeuwt Pjotr. ‘Hier!’

‘Pjotr,’ roept Sergei Andrejevitch. ‘Zorg goed voor jezelf. Ik word naar Siberië gestuurd.’

Mensen schuiven alweer voor Pjotr.

‘Vader,’ schreeuwt hij zo hard hij kan, ‘ik kom naar je toe. Ik kom ook naar Siberië.’

Een arm van Sergei zwaait in de lucht. Dan verliest Pjotr hem uit het oog. Of hij de laatste woorden heeft verstaan, Pjotr weet het niet.

De reis begint

Pjotr krabt zich, bij wijze van spreken, al dagen achter het oor. Hij heeft voor enkele kopeken een kaart van Rusland en Siberië gekocht en 't is niet mis wat hij ziet. Het lijkt de halve wereld wel. Sinds kort is er een trein, de Transsiberische spoorlijn. Die gaat dwars door Siberië naar de Grote Oceaan. Maar Pjotr heeft bij lange na niet genoeg geld voor zo'n reis. Bovendien weet hij niet waar zijn vader heen gebracht wordt. Na zijn slechte ervaringen met het uitzoeken waar zijn vader in Moskou zat, heeft hij weinig moed om naar de bestemming van de gevangene Sergei Andrejevitch te gaan vragen.

Dat is van later zorg, besluit hij. Eerst moet ik maar eens naar het hartje van Siberië. Dan vraag ik daar wel waar de strafkolonies zijn.

Even overweegt hij om voor de vijftig roebel die hij nog heeft het eerste stuk maar vast met de trein te gaan. Die gedachte laat hij maar gauw varen. Hij moet toch ook eten onderweg. Nee, hij gaat lopen. Laat het eens vijfduizend werst zijn, en laat hij veertig werst per dag doen, dan is hij er in honderdvijfentwintig dagen. Dat is ruim vier maanden. 't Is nu eind september. Eén februari ben ik er, besluit Pjotr. De optimist. In de winter ligt Siberië dik onder de sneeuw en vriest het er 20 tot 40 graden. Uitgehongerde groepen wolven komen tot dicht bij de dorpen, de nachten zijn lang, de dagen zijn kort en er is soms honderden kilometers lang geen huis te vinden. Het eerste reisdoel is Nizjni Novgorod, dat is de nieuwe lage stad, die ligt op het punt waar de Oka in de Wolga uitkomt. De afstand tussen Moskou en Nizjni Novgorod is vierhonderd werst. Dat is tien dagen lopen, denkt Pjotr. Hij koopt een lichte rugzak, een stevig mes, een kleine lantaarn, die op

olie brandt, een stuk touw, een paar naalden en een klos garen, en van een sjacheraar op de markt een warme jas. Dan stopt hij ook zijn fluiten, de landkaart en de helft van zijn geld in de rugzak en legt zich voor de laatste maal op het gammele bed ter ruste.

De volgende morgen is hij al vroeg op pad. En inderdaad, hij legt veertig werst af. Nadat hij de nacht in een boerenschuur heeft doorgebracht, doet hij ook de volgende dag weer veertig werst. De derde dag begint het getob. Hij heeft geslapen in een bouwvallig optrekje ergens in het veld. 't Was koud en als hij wakker wordt is hij verstijfd tot in zijn gebeente. Bovendien merkt hij dat hij onder iedere voet een grote, stekende blaar heeft. Hij staat moeizaam op en strompelt naar het dichtstbijzijnde dorp, waar hij een brood en een stuk verband koopt. Die dag doet hij twintig werst. Hij vraagt weer bij een boer of hij in het hooi mag slapen en dat mag, op voorwaarde dat hij de volgende morgen vijf koeien melkt. Zo begint hij de volgende dag al met een achterstand, maar hij heeft wel een paar koppen melk gedronken, heerlijk warm, zo van de koe. Hij bijt zijn tanden op elkaar en bezweert zichzelf dat hij die dag veertig werst zal afleggen, blaren of geen blaren.

Hij haalt die veertig werst, maar je moet niet vragen hoe. Als hij 's avonds een boerenerf op gaat, wankelt hij op zijn benen. Een dikke boerin komt uit een laag zijdeurtje.

'Mag ik alstublieft vannacht in het hooi slapen,' stamelt Pjotr.

'Zoontje, je ziet zo vaal als een rietpluim in de schemering,' zegt de boerin. 'Kom eens direct bij de kachel zitten en drink een kom geitemelk.'

De goede vrouw neemt hem mee naar binnen en wijst hem een plaatsje op de kachel. 'Daar lag mijn man altijd. Hij is pas overleden,' zegt ze.

De warmte heeft z'n uitwerking. Binnen twee minuten is

Pjotr weg. Half in slaap, half bewusteloos droomt hij dat hij sprinkhaanpoten heeft en honderd werst per sprong kan doen, terwijl de boerin er hoofdschuddend bij staat. Ze maakt hem een beetje wakker, laat hem drinken van de geitemelk en legt hem dan in een bed. Pjotr slaapt een nacht en een dag. Als hij wakker wordt heeft de moederlijke boerin een heerlijk maal voor hem, vissoep en brood met spek.

‘U bent zo goed voor me,’ zegt hij.

‘Dat is wel in orde. Hoe heet je, zoontje?’

‘Ik ben Pjotr Sergejevitch. Ik kom uit een dorp bij Voronej. Mijn vader is verbannen naar Siberië. Ik ga naar hem toe.’

‘Naar Siberië!’

De vrouw slaat van verbazing de handen in elkaar. ‘En waar is je moeder?’

‘Dood. Ik heb haar nooit gekend.’

‘Ach ach.’

Alle moederlijke instincten breken los bij de weduwe, die zelf geen kinderen heeft. Het wordt nog erger als Pjotr een herdersliedje voor haar fluit.

‘Zo jong,’ zucht ze, ‘en zo muzikaal. Dat kun je toch niet de Siberische winter in laten trekken. De jongen gaat een zekere dood tegemoet.’

‘Ik moet naar Sergei Andrejevitch, moedertje,’ zegt Pjotr.

‘Dat red je niet, mijn jongen.’

‘Ik red het.’

Ze geeft hem een dikke sjaal en twee broden mee als hij de volgende ochtend vroeg op pad gaat. ’t Is een best mens. Ze heet Elena Ivanova.

Pjotr is weer flink uitgerust, maar vooral heeft hij iets geleerd. De vrouw had niet veel vertrouwen in zijn uithoudingsvermogen en het kon wel eens zijn dat zij gelijk heeft. Hij is nooit zo ijzersterk geweest. De inhoud van zijn longen is bescheiden. Hij hoest gauw. Hij is wel gewend om buiten

te zijn en lange dagen te maken, maar als hij een robbertje moest vechten met een uit de kluiten gewassen Siberische beer, dan maak ik me sterk dat hij het loodje zou leggen. Dat hij niet vóór 1 februari naar Midden-Siberië kan lopen heeft hij intussen wel begrepen. In plaats van tien kost het hem twintig dagen om in Nizjni Novgorod te komen, en als hij daar aankomt is hij alweer aardig uitgeput. Daarom belegt hij een vergadering met zichzelf.

‘Kijk eens hier,’ zegt Pjotr, ‘dat lopen wordt een lijdensweg. Er gaat trouwens een trein. Hoe kom je in de trein? Door een kaartje te kopen. Hoe koop je een kaartje? Met roebels. Hoe kom je aan roebels? Door te werken. Wat moet ik dus doen? Een baantje zoeken.’

Na deze toespraak wordt de vergadering gesloten. De besluiten worden uitgevoerd. Daarom zien we Pjotr korte tijd later als koetsier op de bok van een tarentass, een houten koets met twee paarden er voor. Hij rijdt mensen en goederen uit dorpjes in de buurt naar Nizjni Novgorod en terug.

Werknemer in Nizjni Novgorod

Pjotr is blij dat hij werk heeft gevonden waar hij lichamelijk tegen is opgewassen. Voor koetsier hoefje niet zulke sterke spieren te hebben. Hij is dol op paarden en met de twee dieren die hij onder zijn hoede heeft is hij gauw goede vrienden. Wel maakt hij lange dagen. Behalve de lange ritten moet hij de paarden verzorgen en iedere dag de vele modderspatten van de tarentass verwijderen.

Pjotr houdt er van om uren achter de deinende paarderuggen te zitten. Als hij passagiers heeft afgezet en alleen op de terugweg is, speelt hij op z'n fluit. In de ochtend imiteert hij het praten van de ekster, het slaan van de vink, het gekwetter van de mus. Als het regent tikken in zijn melodietjes de druppels op de huid van de koets. Tegen de avond, als de zon wegglijdt onder de veelkleurige horizon en de wind stil valt als wilde hij de zon rustig laten inslapen, speelt Pjotr herders- en wiegeliedjes, waaraan je beter kunt horen hoeveel hij van zijn Rusland houdt dan je in tien dikke boeken zou kunnen lezen. Twee maanden rijdt hij nu al her en der met de tarentass, tot tevredenheid van zijn overigens knorrige baas. 't Is winter geworden. Pjotr heeft veel plezier van zijn dikke jas en van de sjaal van de boerin. Tot zijn spijt heeft hij zijn bescheiden voorraadje geld nog verder moeten aanspreken voor het kopen van gevoerde laarzen en dikke wanten. 't Is jammer, maar met afgevroren vingers of tenen is het leven erg vervelend. Denk niet dat Pjotr zijn vader vergeten is. Hij ziet met zorg dat de tijd voorbijgaat, terwijl het met de verdienste nog niet zo vlot loopt. Hij krijgt van zijn baas zes roebel in de week, waarvan hij er vier nodig heeft om te leven. Tel zelf maar na, op zo'n manier doe je er een jaar over om honderd roebel te sparen.

Op een morgen krijgt Pjotr de opdracht om naar de Tsaar Peterstraat te gaan, twee reizigers af te halen en die naar Saransk te rijden. Dat is geen kleinigheid. Saransk ligt tweehonderdvijftig werst ten zuiden van Nizjni Novgorod. 't Zal hem een dag of acht kosten om heen en terug te gaan. De passagiers blijken twee mannen te zijn, een grote en een kleinere. De grote heeft een breed gezicht, een erg hoog voorhoofd en keiharde ogen. Een grote bos roodbruin haar, die slecht bij dit strenge gezicht lijkt te passen, valt tot in zijn nek. De kleinere man is tener. Hij is kortgeknipt en glad geschoren op een zwart snorretje na. Zijn ogen zijn vriendelijk en de weinige woorden die hij spreekt klinken zangerig en zacht. De grote man beveelt Pjotr kortaf om de bagage achter op de tarentass te binden en neemt daarna met zijn maat plaats in de koets.

Voorlopig zwijgt iedereen. De paarden draven lustig door de koele, heldere ochtend. Er ligt een dun laagje sneeuw, waardoor de morgen nog lichter lijkt dan anders. 't Gaat door heuvelachtig landschap. De weg is redelijk goed.

'Wat mooi,' prevelt de kleine man. 'Ons moedertje Rusland is prachtig,' zegt de grote man. 'Het ware te wensen dat iedere Rus in staat was...'

Hij maakt zijn zin niet af. Ze schijnen niet erg spraakzaam, deze twee reizigers.

Maar als je een hele dag met elkaar in een hobbelende tarentass zit kun je haast niet blijven zwijgen. Pjotr hoort dan ook dat de grote man Fjodor heet en de kleine Alexei. Fjodor blijft vrij knorrig. Alles wat hij zegt lijkt op een bevel. Als hij zegt: 'Die sneeuw dooit straks weg,' heb je het gevoel dat de sneeuw er verstandig aan zou doen te gehoorzamen, omdat hij anders wel eens grote moeilijkheden met de heer Fjodor zou kunnen krijgen. Voor Alexei voelt Pjotr direct genegenheid. Alexei heeft een knapzak bij zich waaruit hij